

TÁKOS

Református templom

TAKOIII - Реформатска црква

TÁKOS - The Calvinist Church

TÁKOS - Reformierte Kirche

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE KÖZÉPKORI TEMPLOMOK ÚTJA

TÁKOS Református templom

A középkori templomok útja címen született meg az a tematikus útvonal, amely a Kárpát-medencében egyedülálló vallási és kulturális örökséggel szeretné mélyrehatóan megismertetni az érdeklődőket. Ez a tematikus útvonal hivatott bemutatni a valaha egy történeti régiót alkotó, Északkelet-Magyarország, Kárpátalja, valamint a Partium északi részének középkori egyházi örökségét. Az útvonal területileg a magyarországi Szabolcs-Szatmár-Bereg, a romániai Szatmár és az ukrajnai Kárpátalja megyén halad keresztül, amelyet behálózzák közös történelmi gyökerek. Kárpátalja középkori templomai jelentik a nyugati kereszténység keleti határvonalát, itt ér véget gótika és veszi kezdetét a fa templomok földje és az ortodoxia. A viharos történelmű Kárpátalján viharos múltja volt a templomoknak is. Sokuk elpusztult a tatárjárás után, a reformáció előretörésével sorra a protestánsokhoz kerültek, számos leégett a kora újkor szabadság küzdelmeiben, a szovjet időkben, több esetben Isten házából ateista múzeum lett. Mára az idő, a történelem megnyugodott és az egyházi örökség turista látványossággá vált.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, középkori templomokban Magyarország egyik leggazdagabb vidéke, a középkori templomoknak itt olyan sűrű hálózatuk maradt fent, amely egyedülálló. Szatmár és Bereg középkori egyházi örökségének egyedi hangulatát idézik a kisméretű templomok, a melléjük épített fa harangtornyok, a gazdagon fennmaradt középkori freskók, a festett karzatok, a díszes kazettás mennyezetek, faragott szószekek. Az Alföld középkori templomainak nagy része a török dúlások áldozatává vált. Ez a vizek által körbezárt vidék azonban távol tartotta magától a hódító hadakat, az idegen kultúrákat. Így maradhattak fent páratlan gazdagságukban és szépségükben ezek a kis középkori templomok, amelyek ékszerdobozai ennek a vidéknek.

www.temple-tour.eu

<http://www.facebook.com/kozepkoritemplomokutja>

Тематичний маршрут під назвою «Шляхами середньовічних церков» був створений з метою докладного ознайомлення зацікавлених з цією винятковою клерикальною та культурною спадщиною Карпатського басейну. Цей тематичний шлях покликаний на представлення церковної спадщини середньовіччя колись єдиного історичного регіону – Північно-східної Угорщини, Закарпаття, а також північної частини Парціуму. Наявний шлях територіально охоплює область Сабольч-Сатмар-Берег в Угорщині, повіт Сату-Маре у Румунії і Закарпатську область України, в якому переплітаються спільні історичні корені.

Середньовічні церкви Закарпаття являють собою східну межу західного християнства, тут завершується готика і починається край дерев'яних церков та ортодоксія. Бурхлива історія Закарпатського краю відображає також і бурхливе минуле церков. Багато з них було спустошено за часів татарської навали, з прориванням реформації вони одна за одною опинялися у володінні протестантів, значна кількість з них згоріла на кострі визвольної боротьби нової ери, а за радянські часи більшість домів Господніх стали музеями атеїзму. На сьогоднішні часи та історія утихомирились, і церковна спадщина стала туристичним видовищем. Область Сабольч-Сатмар-Берег є одним із найбагатших на середньовічні церкви краєм Угорщини, тут залишилася така багата ланка церков середніх віків, яка у своєму порозумінні являється унікальною. Церкви малих розмірів Сатмарського та Березького країв, зі зведеними біля них дерев'яними дзвіницями, збереженими до нас середньовічними фресками, розмальованими хорами, орнаментальними кесонними стелями та різьбленими амвонами, відтворюють винятковий настрій середньовічної церковної спадщини. Більша частина середньовічних церков Альфельдського краю стала жертвою татарського нашествия. Однак цей, окутаний водами, край не допускав до себе ворожнече військо, чужу культуру. Таким чином він міг зберегти в своїй незрівнянній помпезності та красі ці маленькі середньовічні церкви, які безсумнівно є родзинками цього краю.

The Route of Medieval Churches is the name of the thematic route designed with the intention of thoroughly familiarising interested tourists with a unique religious and cultural heritage in the Carpathian Basin. This thematic route was created with the purpose of presenting the medieval ecclesiastical heritage of three geographical units, which formed a historical region in the past: Northeast Hungary, Kárpátalja (Subcarpathia) and the northern area of the region called Partium. The route crosses Szabolcs-Szatmár-Bereg county on Hungarian territory, Szatmár/Satu Mare county in Romania and Transcarpathia (Zakarpatska oblast') in Ukraine. A web of common historical roots ties together these three administrative units.

The medieval churches in Kárpátalja (Subcarpathia) represent the eastern frontier of Western Christianity, this is the region where Gothic architecture meets the wooden churches characteristic to the Greek Orthodox denomination. The region itself had a tumultuous history and the past of its churches constitutes no exception with regard to this observation. Many of them had been destroyed during the Mongol Invasion of Europe, the remaining ones were seized one after another by the Calvinists as the Reformation gained ground, a large number burned down during the freedom fights of Early modern history and, in Soviet times, churches were often transformed into museums for atheists. We live now in peaceful times, in a calm period of history - hence, churches became tourists' attractions.

Szabolcs-Szatmár-Bereg county is one of the richest areas in Hungary in what concerns medieval churches. A unique network of medieval churches has been preserved here. The small churches, the wooden belfries standing next to them, the medieval frescoes which still exist in so many places, the painted galleries, the richly decorated coffered ceilings and the carved pulpits evoke the unique atmosphere characteristic to the ecclesiastical heritage of the historical Szatmár and Bereg counties. Unfortunately, the major part of the medieval churches on the Great Hungarian Plain (Alföld) have been devastated by the Ottoman Turks. Nonetheless, the waterways and lakes surrounding this region kept conquering armies and foreign cultures away. In this manner, these tiny medieval churches, real jewels of this area, could have been preserved together with their unparalleled richness and beauty.

www.temple-tour.eu

<http://www.facebook.com/kozepkoritemplomokutja>

Unter dem Titel **Straße mittelalterlicher Kirchen** wurden eine thematische Tour zusammengestellt, die das einzigartige religiöse und kulturelle Erbe des Karpatenbeckens umfassend vorstellen möchte. Diese thematische Tour führt durch die einst eine zusammenhängende historische Region bildenden Gegenden von Nordostungarn, Transkarpatien sowie den nördlichen Teil von Partium und macht an den schönsten, sakralen Bauten aus dem Mittelalter halt. Die Tour verläuft durch das ungarische Komitat Szabolcs-Szatmár-Bereg, den rumänischen Kreis Satu Mare und das ukrainische Transkarpatien, ein Landstrich, der durch gemeinsame historische Wurzeln verbunden ist.

Die mittelalterlichen Kirchen von Transkarpatien bedeuten die östliche Grenzlinie des westlich geprägten Christentums, wo die Gotik endet und das Gebiet der Holzkirchen und des orthodoxen Christentums beginnt. In Transkarpatien mit seiner turbulenten Geschichte blieben auch die Kirchen nicht von den Turbulenzen verschont. Viele von ihnen wurden nach dem Tatarensturm zerstört, eine ganze Reihe wurde mit der Ausbreitung der Reformation in protestantische Kirchen umgewandelt, zahlreiche Kirchen brannten in den Freiheitskämpfen der frühen Neuzeit nieder, zu Zeiten der Sowjetmacht wurden mehrere Gotteshäuser als atheistische Museen genutzt. Heute beruhigten sich die Zeiten und das sakrale Erbe wurde zur Touristenattraktion.

Das Komitat Szabolcs-Szatmár-Bereg ist eine der an mittelalterlichen Kirchen reichsten Gegenden in Ungarn, die frühen Kirchen blieben hier in einem so dichten Netz erhalten, das einzigartig ist. Die kleinen Kirchen, die daneben gebauten Glockentürme aus Holz, die vielfach sichtbaren mittelalterlichen Fresken, die bemalten Emporen, die geschmückten Kassettendecken, die geschnitzten Kanzeln beschwören die einzigartige Atmosphäre des mittelalterlichen sakralen Erbes von Szatmár und Bereg herauf. Das von Gewässern umgebene Gebiet hielt die Truppen auf ihren Eroberungszügen und auch fremde Kulturen fern, deshalb konnten die kleinen mittelalterlichen Kirchen in ihrem einzigartigen Reichtum und in ihrer Schönheit erhalten bleiben, die architektonische Kleinodien dieser Gegend sind.

TÁKOS Református templom

H

Tákos a beregi Tiszaháton fekvő aprófalvak egyike. Messze földön ismert műemléke a település legmagasabb pontján épült templom, amely a XVIII. századi népi építészet kimagasló művészeti alkotása. Régi temploma valószínűleg a mai helyén állt, 1733-ban említik, hogy a településnek fából készült, zsindegyel fedett imaháza van. A mai templom első, keleti része 1766-ban épült, majd 1784-ben nyugat felé bővítés történt. A templom favázás, paticsfalú építmény, az alapot 40-45 centiméter átmérőjű fagerendák képezik, ezekbe vésték be a falazat oszlopait. A fa léceket vesszővel fonták be, és pelyvás sárral tapasztották. Az 1948-as árvíz ledöntötte a templom nyugati oldalán lévő harangtornyot, amelyet a falu lakossága újjraemelt. 1961-ben kezdődött meg a templom helyreállítása. Kijavították és pótolták a sérült faszervezeteket, vesszőfonatokat készítettek és a falakat pelyvás sárból visszatapasztották, új zsindegyfedést készítettek.

A templom keleti vége a nyolcszög három oldalával záródik. Déli és keleti oldalán öt kisméretű, egyenes záródású ablak van. A bejárat előtt fából készült, nyitott előcsarnok áll. A kazettás mennyezetet 58 festett tábla alkotja. A festett deszkamennyezet a népi művészet remeke, alkotóját Asztalos Lándor Ferencnek hívják, ahogyan az az egyik táblán szerepel. A kazettákon más és más virágmotívumok szerepelnek, fő ékét alkotva a templomnak. A céhregula is megkívánta, hogy a festőmesterek minden kazettát más motívumokkal töltsenek ki. A hatszögletű szószéket, amelyet szintén virágmotívumok díszítenek, ugyancsak Asztalos Lándor Ferenc készítette, 1766-ban. A legénykarzat, azaz a nyugati karzat mellvédje 15 táblából áll, a felirat szerint 1779-ben készült.

A legénykarzat, azaz a nyugati karzat mellvédje 15 táblából áll, a felirat szerint 1779-ben készült. A szószékekkel szemben kegyúri padot látunk, mellvédje hármastagolású, a Nemes Dancs család készítette 1867-ben. Előlapja virágmintás, ezzel harmonikus egységet alkot a templom többi festett felületével. A tákosi templom, amelyet a „mezítlábas Notre Dame-nak” is neveznek, mai állapotában a csarodai egyházzal együtt Bereg kiemelkedő látnivalója, egyedülállóan reprezentálja egy kicsiny falu templomépítészetét.

ТАКОШ

Реформатська церква

Такош – одне із невеличких сіл Тисагатського краю. Найвідомішим пам'ятником мистецтва поселення є зведена на самому високому пункті церква, яка водночас являється витвором народного мистецтва XVIII століття. Стара церква імовірно стояла на місці сучасної, у 1733 році згадується, що поселення має вузьку, криту гонтом дерев'яну молитовню. Перша, східна частина теперішньої церкви була зведена у 1766 році, а потім у 1784 році церкву розширили на захід. Церква є будівлею із дерев'яним каркасом, фундаментом стін служать дерев'яні колоди-лежні діаметром 40-45 см, і в цю основу через кожні 2 метри вбиті дерев'яні стовпи, які є каркасом стін. Дерев'яні планки, прибиті на перехресні кріплення, поштукатурені болотом та вапняним розчином. Повінь 1948 року знесла дерев'яну дзвіницю, що знаходилася на західній стороні церкви, і яку мешканці поселення відбудували.

У 1961 році почалось відновлення і реставрація церкви. Стіни демонтували, підремонтували прогнивші колоди фундаменту, виготовили плетіння з лози, а стіни переліпили болотом із половиною, а дах був перекритий новим гонтом. Східний кінець церкви, сформований трьома сторонами правильного восьмикутника. На південному та східному фасаді церкви є по п'ять вікон невеликого розміру, з прямим завершенням. Перед входом знаходиться відкритий притвор, виконаний із дерева.

Кесонна стеля утворена 58 кесонами. Мальована кесонна стеля є витвором народного мистецтва і є творінням рук Ференца Ландора Асталоша, як це ми можемо читати на одному із кесонів стелі. На кожному із кесонів бачимо різні квіткові мотиви, їх краса є оздобою церкви. У ті часи, згідно правил цеху, живописці повинні були кожен кесон заповнити іншим мотивом.

Творінням Ференца Ландора Асталоша є і шестикутний амвон, який також оздоблений декорацією квітового мотиву (1766 р.) Парапет західних хорів складається із 15 вузьких щитків, відповідно напису вони були побудовані у 1779 році. Виготовлена згодом лавиця владики, що знаходиться напроти амвону, має парапет з трійним діленням, шляхетна сім'я Данч виготовила її для власного вжитку у 1867р. Її передня частина вкрита квітковими мотивами, що гармонують з іншими мальованими поверхнями церкви. Церква у селі Такош, яку ще називають «босим Нотр-Дамом» на сьогодні разом з чародайською є визначним місцем березького краю, яка унікальним способом презентує шикарну церковну архітектуру маленького села.

TÁKOS

The Calvinist Church

Tákos is one of the small villages situated on the hills along the river Tisza, in the Bereg historical and geographical region. Its very famous monument is the church built on the highest point of the settlement, which is also a masterpiece of 18th century popular architecture. Its old church was built probably on the very same place, since it was mentioned in 1733 that the village had a small wooden church, covered with shingle. The first, eastern part of the present church was built in 1766, and it was extended later in westward direction in 1784.

The church is built on a wooden frame and its walls are made of sticks covered on both sides with clay and mud ('patics'). The foundation is made of wooden beams having diameters between 40 to 45 centimetres. Holes have been carved in these beams in order to insert the poles supporting the walls. Afterwards, pickets were added and sticks were woven around these pickets to cover them in the end with mud mixed with chaff. In 1948, the flood toppled the belfry situated on the western side of the church, but the villagers re-erected it.

Reconstruction of the church started in 1961. Damaged wooden structures have been repaired or restored, new webs of sticks were made and the mud walls were remade as well. New shingles were also placed on the roof. The eastern end of the church is enclosed by three sides of an octagon. Five small rectangular windows were cut through its southern and eastern walls. There is an open, wooden narthex in front of the entrance. The coffered wooden ceiling consists of 58 painted panels. This painted wooden ceiling is a masterpiece of popular art and was made – as one of the panels also attests – by Ferenc Lándor Aszталos. All panels are decorated with floral motifs, however, the decorations of all individual panels are different. This ceiling is in fact the church's pride. It must be mentioned that guild regulations prescribed that all panels had to bear different patterns.

The hexagonal pulpit bears floral motifs, too, and is also the work of Ferenc Lándor Aszталos, who painted it in 1766. The balustrade of the gallery reserved for unmarried men, that is, of the western gallery, is composed of 15 panels and according to its inscription it was painted in 1779. Opposite to the pulpit, one can see the bench reserved for the patrons of the church. Its balustrade is divided into three parts and was ordered by the noble Dancs family in 1867. The front side of the balustrade bears floral motifs being thus in harmony with the rest of the painted surfaces of the church. In its present state, the church in Tákos, called also 'the barefooted Notre Dame', is together with the church in Csaroda a special attraction of the Bereg region and represents in a unique manner the church architecture of small villages.

TÁKOS

Reformierte Kirche

DE

Tákos ist eines der kleinen Dörfer auf dem Theißbrücken des Berg. Sein weithin bekanntes Baudenkmal ist die auf dem höchsten Punkt der Gemeinde befindliche Kirche, ein herausragendes Werk der volkstümlichen Architektur des 18. Jahrhunderts. Die alte Dorfkirche stand wahrscheinlich schon an der heutigen Stelle, 1733 wird erwähnt, dass die Ortschaft ein aus Holz errichtetes, schindelgedecktes Gebetshaus hat. Der erste östliche Teil der heutigen Kirche wurde 1766 errichtet und dann erfolgte im Jahr 1784 eine Erweiterung nach Westen.

Die Kirche ist ein in Holzskelettbauweise errichtetes Fachwerkgebäude, sein Fundament bilden Holzbalken mit einem Durchmesser von 40 bis 45 Zentimetern, in diese wurden die Säulen für das Mauerwerk hineingehauen. Die Holzlatten wurden mit Weidenruten geflochten und mit spreuigem Schlamm ausgefüllt. Das Hochwasser von 1948 brachte den an der Westwand der Kirche befindlichen Glockenturm zum Einsturz, den die Bevölkerung des Ortes erneut errichtete. Im Jahr 1961 begann die Instandsetzung der Kirche. Die beschädigten Holzkonstruktionen wurden ausgebessert und ersetzt, das Weidengeflecht wurde erneuert, die Wände wurden mit spreuigem Schlamm ausgefüllt und das Dach wurde mit neuen Schindeln gedeckt. Das östliche Ende der Kirche schließt mit drei Seiten eines Oktaeders ab, auf der Südseite und der Ostseite sind drei kleinere, gerade schließende Fenster angeordnet. Vor dem Eingang befindet sich eine aus Holz errichtete offene Vorhalle.

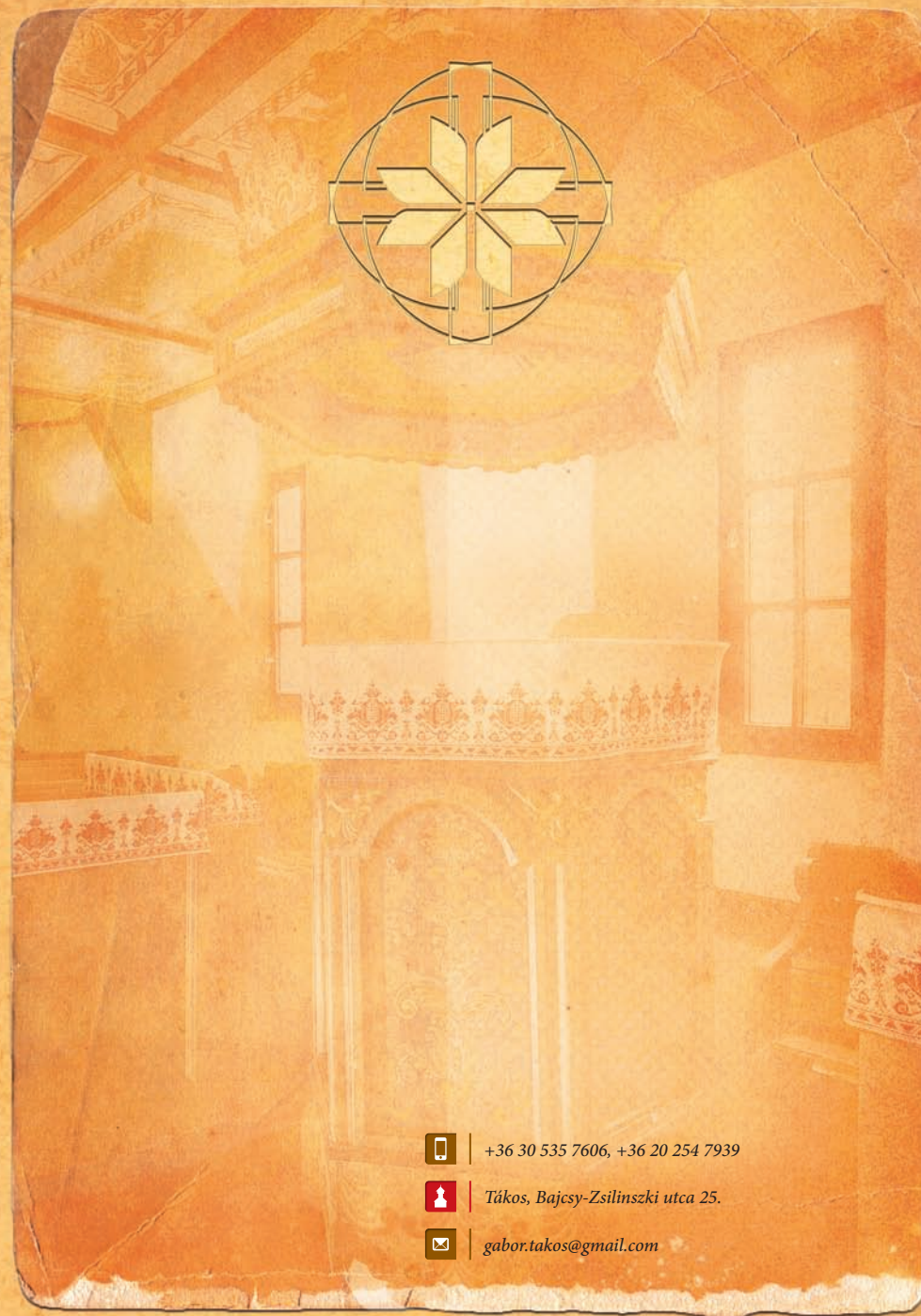
Die Kassettendecke bilden 58 bemalte Tafeln. Die bemalte Holzdecke ist ein Meisterwerk volkstümlicher Architektur, ihr Schöpfer war der Tischler Ferenc Lándor, wie auf einer der Tafeln angegeben ist. Auf den Kassetten sind unzählige Blumenmotive dargestellt und diese bilden den schönsten Schmuck der Kirche. Die Zunftregel verlangte, dass die Malermeister jede Kassette mit anderen Motiven ausführten.

Die achteckige Kanzel, die ebenfalls mit Blumenmotiven geschmückt ist, fertigte ebenfalls der Tischler Ferenc Lándor im Jahr 1766 an. Die Brüstung der Burschenempore, das heißt der westlichen Empore, besteht aus 15 Tafeln, laut der Aufschrift wurde sie 1779 errichtet. Der Kanzel gegenüber befindet sich die Bank des Kleinadligen, die Brüstung ist dreifach gegliedert und die Familie Nemes Dancs ließ sie im Jahr 1867 anfertigen. Die Vorderseite zeigt ein Blumenmotiv und bildet damit eine harmonische Einheit mit den übrigen gemalten Flächen der Kirche.

Die Tákoser Kirche wird auch „die barfüßige Notre-Dame“ genannt, in ihrem heutigen Zustand ist sie zusammen mit der Kirche von Csaroda eine herausragende Sehenswürdigkeit des Berg, sie repräsentiert auf einzigartige Weise die sakrale Architektur eines kleinen Dorfes.

* A brossura Szatmári István leírása alapján készült

+36 30 535 7606, +36 20 254 7939

Tákos, Bajcsy-Zsilinszki utca 25.

gabor.takos@gmail.com

Partnerség határok nélkül

Jelen kiadvány az Európai Unió társfinanszírozásával készült. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Terület-fejlesztési és Környezetgazdálkodási Ügynökség Nonprofit Kft. felel a kiadvány teljes tartalmáért, mely nem feltétlenül tükrözi az Európai Unió hivatalos álláspontját.

A „Tourist route to the common religious and cultural heritages” című projekt a Magyarország-Szlovákia-Románia-Ukrajna ENPI Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013 (www.huskroua-cbc.net) keretében valósul meg az Európai Unió társfinanszírozásával. Az Európai Szomszédsági és Partnerségi Eszköz (ENPI) finanszírozási forma az Unió külső határai mentén történő határon átnyúló együttműködések támogatását szolgálja. A HU-SK-RO-UA ENPI CBC Program átfogó célja olyan tevékenységek ösztönzése, melyek egy sokkal intenzívebb és hatékonyabb társadalmi és gazdasági együttműködést eredményeznek Ukrajna és a tagállamok közös határmenti régióiban.

Az Európai Unió 27 tagállamból áll, melyek fokozatosan összekapcsolódnak a know-how, erőforrások megosztásán és sorsaikon keresztül. Ötven éves bővítési folyamat eredményeként kiépítették a stabilitás, demokrácia és fenntartható fejlődés zónáját a kulturális sokszínűség, tolerancia és egyéni szabadságjogok fenntartása mellett. Az Európai Unió megosztja vívmányait és értékeit a határain túli országokkal és népekkel. Az Európai Bizottság az EU végrehajtó szerve.

A Magyarország-Szlovákia-Románia-Ukrajna ENPI Határon Átnyúló Együttműködési Program a 2007-2013-as programozási időszakban kerül megvalósításra a programban résztvevő tagállamok Ukrajnával szomszédos határain. Az Európai Szomszédsági és Partnerségi Eszköz (ENPI) finanszírozási forma az Unió külső határai mentén történő határon átnyúló együttműködések támogatását szolgálja. A program általános célkitűzése: Az együttműködés fokozása és elmélyítése Ukrajna Kárpátalja, Ivano-Frankivszki és Csernovici megyei és a tagállamok támogatott, illetve „szomszédos” határmenti régiói között, környezeti, szociális és gazdasági szempontból fenntartható módon. A program Közös Irányító Hatósági funkcióit a magyar Nemzeti Fejlesztési Ügynökség látja el. A program hivatalos honlapja: www.huskroua-cbc.net.

A Program az Európai Unió
társfinanszírozásával valósul meg

Magyarország-Szlovákia-Románia-Ukrajna
ENPI Határon Átnyúló Együttműködési Program

Tündérmező
Szabolcs-Szatmár-Bereg